

-5. Dostupnost peněz

- **Úvěry jako stimuly ekonomiky**

Fáze úvěrové expanze či restrikce bývají pokládány za jeden z klíčových faktorů růstu resp. ztráty tempa růstu ekonomiky. V logice věci potřebují době konjunktury firmy více peněz na „obsahu“ svých obchodů - vyšší poptávka evokuje vyšší produkci zboží či služeb, která si žádá více kapacit (výrobních faktorů), tedy i více kapitálu.

- **Vývoj úvěrové aktivity v ČR poznamenán fází čištění portfolií bank o špatné půjčky...**

V české ekonomice však došlo ve sledovaném období při pohledu na vývojové křivky ročních dat nominálního HDP a stavu úvěrů a pohledávek bank za sektorem nefinančních podniků¹ k jisté anomálii. Je patrná zejména v letech 2000 až 2002, kdy v důsledku faktického zmrazení poskytovaných úvěrů došlo k prudkému zápornému výkyvu v dynamice úvěrové aktivity. HDP v nominálním, ale i reálném vyjádření, však v této době neklesl, ale tempa jeho ročních přírůstků byla relativně nízká.

- **... v předprivatizačním období a následné prudké úvěrové restrikce v obavách z rizik ve firemním sektoru**

Prudký výkyv v dynamice úvěrů plynul z výrazného omezení jejich objemů v bilancích komerčních bank a jejich převedením do Konsolidační banky² jako speciální instituce zřízené pro soustředění a další práci se špatnými půjčkami z úvěrových portfolií komerčních, zejména velkých bank. Její pozdější transformace do Konsolidační agentury, a.s. znamenala, že tyto objemy se již vůbec neobjevovaly ve statistice bankovního sektoru.

Toto bylo jedno vysvětlení, tj. administrativní zásah státu (jeho cílem byla předprivatizační očista největších bank). Druhé vysvětlení již spočívá v tržním chování bank, jejich obezřetnosti a špatných zkušenostech z předchozího nesprávného vyhodnocení rizik. Zmíněné roky tak patřily k období nejhorší dostupnosti peněz pro firmy v České republice.

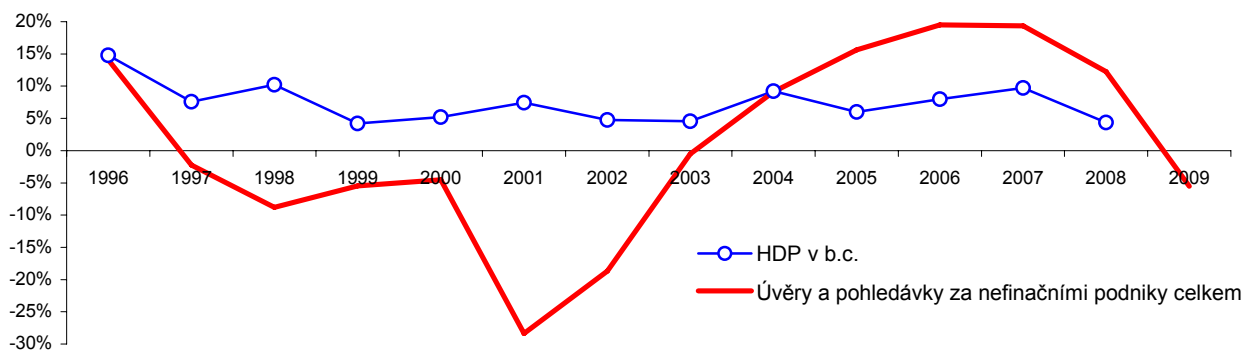
- **Expanze let 2004 až 2007**

Naproti tomu v „klasickém“ období od roku 2004 až 2007 (tj. za fungování trhu bližšího ekonomické realitě bez mimotržních zásahů) je již jasně patrná stimulující role úvěrů pro růst české ekonomiky. Stejně tak zpomalení temp v roce 2008 a propad do záporných hodnot v roce 2009.

- **Od roku 2003 jsou všechna potenciální úvěrová rizika plně kryta**

Co se rizik týká, po dramatickém vývoji úvěrových portfolií bank v ČR z konce 90. let a těsně po roce 2000 se jejich kvalita výrazně zlepšila. Od roku 2003 pak objem rezerv a opravných položek jako součást vlastních zdrojů bank byl vyšší než riziko, vypočítané podle vážené klasifikace. Veškerá potenciální rizika spjatá s bankovními úvěry jsou tak těmito zdroji kryta.

Graf č. 21: Úvěry firemnímu sektoru a ekonomický růst ČR (y/y změna HDP v b.c., v %; y/y změny stavu úvěrů a pohledávek za nefinančními podniky celkem, v %)

Pramen: ČSÚ, ČNB, vlastní propočty a odhad

¹ V dalším textu a v grafech je z důvodu formulačního krácení pod pojmem „úvěry firmám“ myšlena vždy položka bankovní statistiky s názvem „Úvěry a pohledávky nefinančními podniky celkem“

² Později název změněn na Konsolidační agenturu, a.s.

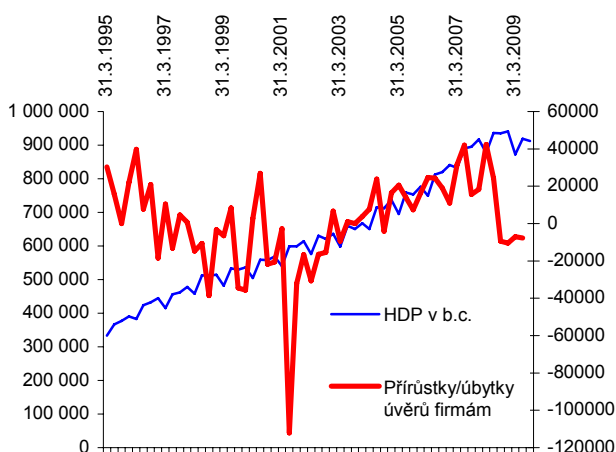
- **Závislost objemu úvěrů a HDP není v období 1996 až 2009 příliš silná...**

Právě výše popsaný vývoj má zřejmě největší podíl na skutečnosti, že závislost mezi vývojem objemu úvěrů poskytovaných firemnímu sektoru české ekonomiky a jejím ekonomickým růstem není za období 1996 až 2009 zcela jednoznačná. Pokud totiž sledujeme průběh křivek obou veličin uvedených v grafu č. 21 pouze za období neovlivněné administrativním zásahem, pak je jejich vzájemná souvislost vyšší. Naopak v letech 1999 až 2003 stoupal - i když velmi mírně - nominální HDP i přesto, že objemy úvěrů byly hluboko v záporném teritoriu (důvody jsou popsány v prvních částech této kapitoly).

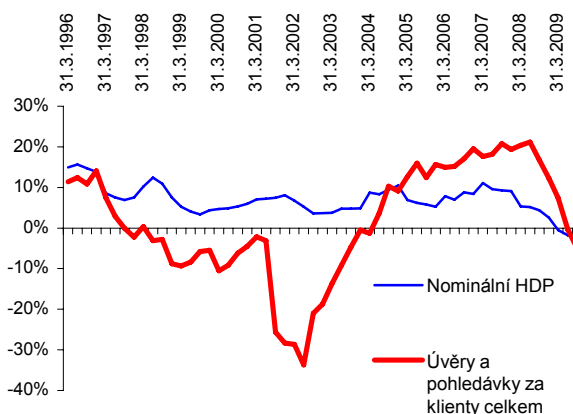
- **... vlivem výkyvu po administrativním převodu špatných půjček a následném zmrazení úvěrové aktivity**

Také grafy čtvrtletních dat ukazují v detailu výrazný výkyv přírůstků stavu úvěrů za jednotlivé kvartály vztahené k vytvořenému HDP v běžných cenách (s excesem v úvěrech v první polovině roku 2001). Závislost patrná z průběhu nominálního HDP a úvěrů firemní sféry popisovaná podle čtvrtletních dat za období 1995 až 2009 je ještě slabší než u sledování křivek podle ročních dat. Zároveň je zde metodicky sporná skutečnost ve srovnávání přírůstků úvěrů a vytvořeného HDP, protože na jeho tvorbu byly použity i úvěry poskytnuté v období přecházejícím aktuálním čtvrtletím. S těmito výhradami je vývoj takto prezentován.

Graf č. 22 Změna stavu úvěrů firmám a HDP v b.c. (po čtvrtletích, v mil. korun)

Graf č. 23 Meziroční změny stavu úvěrů a pohledávek bank za firmami a nominálního HDP (v %)

Pramen. ČSÚ, ČNB, vlastní propočty

- **Během silného hospodářského útlumu roku 2009 firmy potřebovaly daleko méně provozního kapitálu,...**

Pokles v poskytování úvěrů firemnímu sektoru počínající listopadem 2008 a pokračující celý rok 2009 však nesouvisí jen s menší ochotou bank firmám půjčit (v reakci na vyhodnocení rizik v ekonomice). Je dán také objektivně – při výrazném propadu poptávky a omezování výroby není zejména provozní kapitál nutný v takovém rozsahu, jako v „bezproblémových“ obdobích či dokonce za vysoké konjunktury. Firmy jednoduše tolik krátkodobého financování nepotřebují. Tento postřeh lze doložit i skutečností, že alternativní zdroje financování firem, jako je například faktoring nebo leasing, zaznamenaly v roce 2009 největší meziroční propady ve své historii.

- **...přesto téměř dvě třetiny firem v průmyslu cítily koncem roku 2009 horší přístup k úvěrům**

Pro očekávání mírného zlepšení pokud jde o vnímání přístupu k cizím zdrojům ve formě úvěrů může hovořit výsledek průzkumu Svazu průmyslu a dopravy, který se uskutečnil v prosinci 2009 u celkem 1600 firem. Tři pětiny respondentů v něm uvedly, že pociťují horší přístup k úvěrům. Proti červnu téhož roku však podíl těchto odpovědí mírně poklesl.

Co se týká krátkodobého financování potvrzujícího objektivně nižší potřebu provozního kapitálu, uvedla v dubnu 2009 více než polovina (54,5 %) respondentů-podnikatelů průmyslu a dopravy, že se získáním provozního úvěru nemá problém.